

KARO HÄMÄLÄINEN

WSOY

Kansallis- kirjailija

ROMAANI

VÄINÖ LINNASTA

HUOHOTUS TÄYTTÄÄ KORVAT. Hengitys krohisee aivan kuin joku yrittäisi katkaista märän kuusenrungon tylsällä tikkisahalla. Eikä hänellä enää ole työhön tarvittavia voimia.

Taivaan tähdistä ja niiden välisen sinisen syvyydestä lämpötilan voi aavistella olevan vähintään kaksikymmentä astetta pakkasella.

Huohotus voimistuu ja muuttuu raskaammaksi. Sen ohella kuuluu lumihangessa raahautumisen epätoivoisia ääniä.

»En minä tarkoituksella!» mies huutaa. Hengen haukominen katkoo hänen sanansa.

Kun katsoo tarkkaan, aukea osoittautuu hautausmaaksi. Hautakivien välissä lumen seassa kahlaa tummiin talvivaatteisiin pukeutunut hahmo.

Hän etenee kohti, mutta kaikesta näkee, että hän ei pyri johonkin vaan pakenee jostakin.

»Hyvä Jumala... armahda! Sinulla on... kaikki... valta.»

Karvahattu on pudonnut miehen päästä ja pitkä takki roikkuu avonaisena. Pakkanen on huurruttanut hänen kulmakarvansa. Eteneminen on raahustamista. Mies vaikuttaa eläkeikäiseltä, ja suurilinssiset silmälasit saavat hänet näyttämään ikäistään vanhemmalta. Vaatetuksesta päätellen eletään 1980-lukua.

61° 29' 47.9796" N

23° 44' 50.1648" E

»Anna minulle minun... syntini... anteeksi!»

Ilmaa halkoo hengityksen vinkuna.

»Tai... eihän sinun... jos et tahro.»

Hänen takanaan ei näy ketään, mutta hätäntyneenä eteenpäin puskevalle miehelle uhka on selvästi läsnä, konkreettisenä ja tosiolavaisena.

»En minä pilkata tarkoittanut!»

Mies pysähtyy, jotta saa äänensä kulkemaan.

»En minä pahalla, en millään pahalla.»

Huuto sortuu vaikerrukseksi.

»Minä vain etsin tot—»

»—tuut—»

Mies valahtaa polvilleen.

»Totuutta», hän saa soperrettua ennen kuin pää retkahtaa lumihankeen.

Nyyhkytys katkeilee, hidastuu. Vaimenee.

Kuva loittonee miehestä ja kääntyy tähtiin. Jää vain äänetön pimeys.

PROLOGI

ISKU ON VOIMAKAS. Ääni alkaa terävästi mutta jää leijumaan ilmaan kuin savu pistoolin piipusta laukauksen jälkeen.

Toinen. Kaksi kuollutta.

Kolmas.

Neljäs, viides.

Tahti kiihtyy. Iskuja tulee ryppäissä, mutta ne eivät ole säännönmukaisia niin kuin sarjatulta syöksevässä aseessa.

Musta ruutu muuttuu vähitellen kuvaksi. Iskut jatkuvat.

Metallinen iskuri sinkoutuu tiukasti valkeaa paperia vasten ja painaa paperille mustan e-kirjaimen.

Sen oikealle puolelle iskuri lyö t:n. Lyönti on ollut edellistä voimakkaampi, kirjain painuu miltei paperista läpi. Kirjoittajan etusormi on keskisormea vahvempi.

Sitä seuraa ä.

Kamera peruuttaa. Paperille on jo kirjoitettu sanoja:
»Niin kuin hyvin tiedetä—»

ä.

n.

Väinö Linnan jakaus alkaa kaukaa pään oikealta puolelta. Jakauksen paikkaa ei ole valittu kasvojen muodon mukaan vaan koska juuri sillä kohden otsa tekee piston syvälle taakse.

Harvat hiukset pyrkivät peittämään kaljua.

Linnan suu on auki. Hän on sanomassa jotain, hänellä on asiaa.

Huomion vie kuitenkin nenä. Nenänkärki työntyy kasvoista pitkälle ulos, mutta nenä ei vaikuta pitkältä, sillä ennen muuta se on leveä. Se on muodokas kuin sienen jalka.

Kasvojen ympärille tuikahtelee valkeilla, kirjoituskoneen jälkeä muistuttavilla kirjaimilla kirjoitettuja lauseita.

Vasempaan yläkulmaan: »Alussa olivat suo, kuokka – ja Jussi.»

Oikealle alas: »Ei saa jäädä tuleen makaamaan!»

Vasemmalle keskelle: »En mää täsä syyllisi kaipa yhtikäs. Konekivääri ja Lahtist mää kaipasi.»

Lausetykitys muuttuu nopeammaksi.

»Koskela Suomesta. Syö rautaa ja paskantaa kettinkiä.»

»Suomen suvi on kaunis. Mutta lyhyt.»

»Mennäänpäs mokoman suon yli että heilahtaa.»

»Asialliset hommat suoritetaan, muuten ollaan kun Ellun kanat.»

»Aika velikultia.»

Vauhti kiihtyy niin nopeaksi, ettei lauseista enää saa selvää. Niitä ilmestyy eri puolille ja ne peittävät myös Linnan kasvot, ja huomaamatta on alkanut soida Sibeliuksen viidennen sinfonian kolmannen osan kiihkeä alku. Viulistit tikkaavat *tremolando*, ja kun koko ruutu on muuttunut valkoiseksi, sen keskelle jysähtää jättiläiskirjaimin:

KARO HÄMÄLÄINEN

Kansalliskirjailija

Romaani

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© KARO HÄMÄLÄINEN JA WSOY 2020

ISBN 978-951-0-44701-7

PAINETTU EU:SSA

I

ALUSSA ON VALO. Se on niin kirkas, ettei sitä näe. Vasta kun kuvaaja kiertää zoomia auki ja valkeus saa ympärilleen sinistä, valo paljastuu auringoksi. Valopallosta lähtee symmetrisesti kuusitoista sädettä kuin se muistuttaisi, että aurinko, meidän Aurinkomme, on tähti siinä missä muutkin tähdet.

Ensin puut havisevat, vasta sitten kuva laskeutuu niiden latvoihin. Päivä on lähes pilvetön, eikä pilvettömyyttä muistaisi ilman muutamaa pientä poutapilveä. Valkeat pilvet sinisellä taivalla, kevyesti havisevat koivut. Kesäpäivä Urjalla juuri sellaisena kuin se esitettiin postikorteissa silloin, kun väripostikortit olivat tulleet mutta eivät vielä menneet.

Kuvaaja antaa merkin. Painan käteni röpelöistä kiveä vasten, oikaisen ryhtiäni ja tarkennan katseen linssin keskelle. Alan puhua.

Graniittipaateen nojaa suomalainen työmies, suomalainen sotilas, suomalainen torppari, siihen nojaa pientilallinen, kirkkoherra ja kartanon isäntä. Graniitille on rakennettu tämä kylmä ja pohjoinen maa, graniittia on tämä pieni mutta pinnalta moni-ilmeinen ja lämpöä varaava kansa. Uskoonsa nojaten se on hävinnyt taistelut, voittanut sodat tai sijoittunut kahden parhaan joukkoon.

Graniitti on Suomen kansalliskivi samoin kuin Väinö Linna on Suomen kansalliskirjailija, eikä tämä ole mikä tahansa graniittikappale vaan osa Väinö Linnan syntymäkodin kivijalkaa.

Otetaanpa kuvaa laajemmaksi, jotta näemme muutakin kuin kiven pintaa peittävää rupijäkälää, niin kauniin fraktaalinen kuin tuo sekovartinen eliö onkin.

61° 6' 36.864" N
23° 29' 24.108" E

Oikeanpuoleisin kivi, tämä näin, seisoi talon etukulman alla.

Tai talohan se seisoi kiven päällä.

Otetaan uusiksi. Mistä? Otetaanko siitä, kun zoomaat ulos?

Valmista?

Odotan, kun kuvaaja tarkentaa uudelleen kulmakiven pintaan ja laajentaa siitä niin, että näyn kuvassa.

Talon etukulma seisoi tämän oikeanpuoleisimman kiven päällä. Seuraava kahden kookkaan kiven muodostama torni oli kuistin toisen reunan päädyssä. Kuisti työntyi näiden kivien tasosta eteenpäin.

Tässä kuvassa onkin jo aivan eri kivi. Musta, nahkainen kävelykenkä pyyhkii sitä ruohosta puhtaaksi. Kengän yläpuolelta alkaa tiukasti prässätty housunlahje, joka jo polven alapuolella vaihtuu tummansiniseksi ulkotakiksi.

»Niin, tämä kivi, jolla seison», sanoo Väinö Linnan ääni.

»... on syntymäkotini porraskivi. Tämän kiven yli sitä on maailmalle lähdetty. Ensin kantamalla ja sitten konttaamalla, lopulta kävellen. Aluksi tietenkin vain pihapiiriä vilkaisemassa, mutta myöhemminhän retket ovat pidentyneet.»

Nyt näemme jo Väinö Linnan kasvot, joita hallitsevat massiiviset aurinkolasit. Päähänsä hän on painanut lieirilisen kesähatun. Hän on hieman yli 60-vuotias, ei vielä kansaneläkeiässä.

»Kaikkihan täällä on ruohottunut, eikä tästä ole jäljellä kuin kivet ja kivijalka», hän toteaa haikeasti kuin ei puhuisi vain ympäristöstä vaan luonnehtisi elämäänsä. »Toisin sanoen se on säilynyt ja säästynyt, mikä on tehty kovasta ja kestävästä aineesta.»

Linnan jalka laottaa ruohoa.

»Tässä on vielä jäljellä myös muurin perustuksen rauniot horsmien ja ruohon peittämänä niin kuin tavallisesti. Voisihan täältä tietysti jotakin löytää menneiltä ajoilta.»

Käsi pöyhii heiniä, ja ikään kuin sattumalta se osuu ruostuneeseen rautaesineeseen, vetää sen ruohikon seasta esiin ja esittelee sitä.

»No niin ja siinähan on hellan renkaita ja hella. Kovasti on vetänyt kotipiäli ruosteeseen, mutta onhan siitä jo aikojakin kymmeniä vuosia.»

Linna viskaa rautaesineet takaisin ruohikkoon. Niistä tarttuu käsiin ruostetta kuin kuivunutta verta.

»Sen päällähän sitä on velliä ja perunoita keitetty», hän sanoo ja kääntyy selin, jotta emme näkisi poskille valuvia kyyneleitä.

Tältä näytti Väinö Linnan synnyinkoti. Äsken tarkastelemamme kivet on merkitty punaisilla nuolilla.

Väinö Linnan isä Vihtori Linna, yksi Urjalan neljästä teurastajasta, rakennutti talon vuonna 1907. Teurastaja oli yrittäjä ja kauppias, joka ansaitsi kaksin-kolminkertaisesti työmieheen verrattuna. Siksi Linnan talon tupa oli suuri: talon toisessa päässä oli peräkamari, toisessa pakari

eli leivintupa, jossa oli leivinuuni ja jota käytettiin kesäisin ruokailutilana.

Muistitietojen pohjalta rekonstruoidussa sisäkuvassa huomion kiinnittävät koristeelliset ja pehmustetut samettituolit. Seiniä peittävät tapetit, lattialla on karvalankamattoja. Vaikkeivät ne näissä kuvissa enää ole aivan uusia, huokuvat ne maalaisyhteisössä poikkeuksellista varakkuutta.

Kun Väinö Linna oli lapsi, häntä kyyditettiin hiekkateitä pitkin lastenvaunuissa. Käytettynä ostetut, mutta joka tapauksessa tuiki harvinaiset.

Pienen matkan päässä talolta sijaitsivat aitta, talli, heinälato, puuliiteri ja Vihtori Linnan teurastusvaja, tuolla avautuivat Linnan perheen pellot, joille voimme kuvitella pari heinälatoa. Linnat olivat vuokranneet puolentoista hehtaarin maa-alueensa Honkolan kartanolta.

Näihin kumpuileviin eteläisen Pirkanmaan maisemiin syntyi joulukuun 20. päivänä vuonna 1920 Väinö Valter Linna. Näillä Urjalan Vellinkulman seuduilla hän varttui.

Talon takana olevan kallion yli kulki Väinö Linnan ensimmäinen opintie. Niin tyypillistä koulupojille, että etsitään suorinta reittiä eikä välitetä lainkaan eteen tulevista esteistä, nousuista tai laskuista. Elämä ei ole vielä siihen mennessä opettanut kiertämään vaikeimpia paikkoja.

Koska noista ajoista on kulunut tätä kuvattaessa jo lähes sata vuotta, maisema on muuttunut merkittävästi. Puusto on käynyt enemmän kuin yhden kierron istuttamisesta päätehakkuuseen. Pelloilla kasvatettavat lajikkeet ovat vaihtuneet. Kartanolla ei ollut AIV-siiloa, ohi kulkevalla hiekkatiellä ei kuvaajan katumaasturin renkaanjälkiä eikä hiekkatien alussa valkeaa metallikylttiä, joka kertoo tien nimeksi »Linnantie» ja esittelee kirjailijan synnyintalon paikan.

Eikä tässä ollut tyrnimarjapensaita vaan sireenejä ja ruusupuskia. Nyt on, sillä tuolla muutaman kymmenen metrin päässä näkyvän talon isäntä istutti tyrniä tien tuolle puolen. Sieltä se on levinnyt hiekkatien ylitse ja kasvaa villinä kuin kirjailijan myöhäisillan ajatus.

Ovatpa tosiaan poikkeuksellisen komean näköisiä ja kirkkaan oransseja.

Marjat eivät vaikuta vielä täysin kypsiltä, mutta, no, irtosihan siitä muutama. Varjopuolelta pinta on vielä kovin...

No mutta sehän potkii!

VÄINÖ LINNA

kirjoitti päästäkseen pois tehtaasta,
mutta hänet kammettiin jalustalle kansalliskirjailijaksi,
valtakunnanoraakkeliksi ja vallanpitäjien lemmikiksi.
Linna kirjoitti totuuden jatkosodasta ja sisällissodasta,
mutta totuus Jumalasta jäi häneltä selvittämättä.
Se piinasi häntä hänen elämänsä loppuun asti.

Kun Karo Hämäläinen metsästää totuutta
Väinö Linnasta, kaikkein tavanomaisimmat
keinot eivät riitä. *Kansalliskirjailija* on villi, yllättävä
ja moniaineksinen – aivan niin kuin kohteensakin.

Koska *Kansalliskirjailija* on
romaani Väinö Linnasta, se on romaani myös
Suomesta ja kirjailijuudesta.
On se silti hauskakin teos. Nämä ovat
toki suuria tavoitteita romaanille.
Mutta eivät sellaiset Linnaakaan pysäyttäneet.

